
Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi**CCJE 22 (2019) Sayılı Görüş****Adli Yardımcıların Rolü**

I. Giriş

1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), herkesin kanunla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız mahkemelerce yargılanma hakkını güvence altına almaktadır¹. Hâkimlerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı, yargılama görevlerini söz konusu güvenceler uyarınca yerine getirebilmeleri için, hem atama süreçleri boyunca hem de görevlerini ifa ederlerken korunmaktadır. Hâkimler yargılama sürecinde yardımcılarınca desteklendiğinde, işlerinin kalitesi ve verimi, hem toplumun hem de dava taraflarının çıkarına olacak şekilde artacaktır. Ne var ki sözü edilen bu kalite ve verim artışı, tarafların Sözleşme'nin 6. maddesiyle güvence altına alınan haklarına hâle getirici nitelikte olmamalıdır. Bu nedenledir ki Avrupa Hâkimleri Danışma Konseyi (CCJE), Bakanlar Komitesinin kendisine verdiği görev uyarınca bu Görüş'ü hazırlamıştır.

2. Bu Görüş; daha önce yayınlanmış olan CCJE görüşleri, CCJE'nin Hâkimlerin Magna Carta'sı (2010) ve özellikle Hâkimlerin Statüsüne İlişkin Avrupa Şartı (1988) ile Bakanlar Komitesinin hâkimlerin bağımsızlığı, yeterliliği ve sorumluluklarına ilişkin CM/Rec(2010)12 No.lu Tavsiye Kararı gibi ilgili belgeler esas alınarak hazırlanmıştır.

3. Ayrıca bu Görüş hazırlanırken, CCJE üyelerinin, “mahkemelerde mahkeme kâtipleri ile adli yardımcıların rolleri ve hâkimlerle ilişkileri”ne ilişkin ankete vermiş oldukları yanıtlar, bu yanıtların özetleri ve Avrupa Konseyince atanan, Bielefeld Üniversitesi'nde ve Hamm İstinaf Mahkemesinde görev yapmakta olan akademisyen uzman Prof. Dr. Anne Sanders tarafından hazırlanmış olan ön taslak dikkate alınmıştır.

II. Hâkimlere Destek Verilmesi: bu Görüş'ün Kapsamı**A. Adli Yardımcıların Nitelikleri Nelerdir?**

4. Hâkimler görevlerini yerine getirirken, farklı niteliklere sahip yardımcılarından ve mahkeme personelinin destek alırlar. Bu Görüş, adli yardımcılara odaklanmaktadır. Hukuk eğitimi alan adli yardımcıları, hâkimlere ya da hâkim heyetlerine yargılama süreçlerinde destek olurlar. Adli yardımcıları, yargılama süreçlerine ilişkin hususlarda araştırma yapmak, hukuki meselelere ilişkin bilgi notları hazırlamak ve kararların taslağını hazırlamak gibi farklı görevler üstlenirler. Bu kişilere, adli yardımcı, mahkeme kâtibi, adli görevli, sekreter ya da bunların farklı dillerdeki karşılıkları olan unvanlar (*Referendare*, *Wissenschaftliche Mitarbeiter*, *Gerichtsschreiber* ya da *greffiers* gibi) verilebilir².

¹ AİHS'nin 6. maddesi.

² Bu Görüş'te üye devletlerdeki uygulamalara ilişkin bilgiler çok kısa olarak verilmiştir. Üye devletlerin ankete verdikleri cevaplarla bu cevapların özeti hakkında daha ayrıntılı bilgiler edinmek için okuyucuların şu linke bakması rica olunur: <https://www.coe.int/en/web/ccje/opinion-no.-22-on-the-role-of-court-clerks-and-legal-assistants-within-the-courts-and-their-relationships-with-judges>.

B. Bu Görüş'ün Kapsamı Dışında Kalan Mahkeme Personeli

5. Mahkemenin güvenlik, bina bakımı ve bilgi işlem hizmetleri gibi işlerini yürüten personel, mahkeme sistemi için zorunlu olsa da bu Görüş'ün kapsamına girmemektedir.

6. Yönetici asistanları da, tıpkı adli yardımcılar gibi, genellikle hâkimlerle sıkı bir işbirliği içinde çalışırlar. Bu kişilerin yaptığı işlere örnek olarak, dosyaların düzenlenmesi, yazışmaların yürütülmesi, kararların resmî nüshalarının hazırlanması, belge ve istatistiki veri toplanması, vb. gösterilebilir. Bunların işleri adli yardımcılarının işleriyle büyük ölçüde örtüşüyor da olsa, bu Görüş adli yardımcılarının statüsü ve görevlerine odaklanacaktır.

7. Mahkemelerde stajyer olarak görev yapan hukuk fakültesi öğrencileri de, hâkimlere destek veriyor iseler de, bu Görüş'ün kapsamı dışında kalmaktadır.

8. *Rechtspleger* ya da İspanya'da *Letrados de la Administración de Justicia** da denen ve kanunların uygulanması ya da tescil meseleleri hususunda sınırlı bir karar verme yetkileri bulunan adli görevliler de bu Görüş'ün kapsamı dışında kalmaktadır. Bu görevliler, kendi kararlarını kendileri verir ve yargılama sürecinde hâkimlere destek vermekten ziyade kendi görevlerini ifa ederler. Bununla birlikte, adli yardımcılarının hâkimlere verdiği destekten ayrı olarak belli hususlarda kendi kararlarını verme yetkisine sahip olduğu üye devletler de bulunmaktadır. Ayrıca, çok sayıda üye devlette özel mahkeme görevlileri, kararların ve diğer belgelerin kaydı ve onayı gibi görevlerin yanı sıra Belçika'da mahkeme kâtiplerinin yaptığı gibi duruşmanın resmî tutanağını da yazmakla yükümlüdürler. Bu özel görevler de Görüş kapsamına dâhil değildir, zira belli ölçüde hâkimden bile bağımsız olmayı gerektirebilir.

9. Aynı unvana sahip adli görevliler farklı üye devletlerde farklı görevler gerçekleştirebilir. Bu görevlilerin ikili bir rolü olması durumunda, bu Görüş, söz konusu rolün hâkimin rolünü destekleyen kısmıyla ilgili olacaktır.

10. Hâkimler, baktıkları pek çok davada uygun kararlar verebilmek için hukuk alanı dışında uzmanlığı bulunan bilirkişilerin bilgi ve deneyimlerinden yararlanmak zorundadırlar. Ne var ki bu uzmanlar, mahkemelerde daimi olarak istihdam ediliyor olsalar da, bu Görüş'ün kapsamına girmemektedirler.

III. Hâkimlerin ve Adli Yardımcıların Rolü ve Görevleri

A. Yargı Sisteminde Adli Yardımcıları İstihdam Etmenin Gerekçeleri Nelerdir?

1. Adaletin İşleyişini Kolaylaştırmak

11. Adaletin işleyişini toplumun çıkarına olacak şekilde kolaylaştırmak, mahkemelerde adli yardımcılarını istihdam etmenin esas gerekçesi olmalıdır. Yetkin adli yardımcılar, hâkimlere nitelikli destekler sunmak suretiyle yargı kararlarının kalitesinin artmasına yardımcı olacaklardır. Belli hukuki alanlarda ihtisası ve bilgisi olan adli yardımcılarının işleri özellikle faydalı³ olabilir. Fakat kalifiye hâkimlerin atanması ve hâkimlere yeterli eğitim fırsatları sunulması adli yardımcılarının göreve alınması uğruna ihmal edilmemelidir.

2. Mesleğe Yeni Başlamış Avukatları, Özellikle de Geleceğin Hâkimlerini Eğitmek

12. Adli yardımcılarının işleri, eğitsel amaçlara da hizmet edebilmektedir. Mesleğe yeni başlayan avukatlar, adli yardımcı olarak çalıştıklarında mahkemelerde yürütülen işlerin mantığını daha iyi

* Adalet İdaresi Avukatları, ç.n.

³ Örneğin, uluslararası hukukta ve Avrupa hukukunda: CCJE 9 (2006) sayılı Görüş, 19. paragraf, tavsiye A(e).

kavrayabilirler. Üye devletlerin deneyimleri, bu savı desteklemektedir. Üye devletlerin bazılarında, adli yardımcılık, göreve başlamadan önceki hukuk eğitiminin zorunlu bir parçası olarak görülmektedir⁴. Bazılarında ise, adli yardımcı olarak çalışmış olmak, hâkim olmanın resmî ya da gayriresmî önkoşulu sayılmakta ya da hâkimlik başvurusunun değerlendirilme sürecinde faydalı bir deneyim olarak görülmektedir⁵. Hatta kariyer yargıçlığının bulunmadığı ve hâkimlerin başarılı hukukçular arasından seçildiği ülkelerde, “kürsü arkasından” bir perspektif edinmek faydalı sayılmaktadır⁶. Mesleğe yeni başlamış hâkimlerin yüksek mahkemelerde belli bir süre için adli yardımcı olarak görev yaptıkları bazı ülkelerde ise bu tür geçici görevlendirmeler⁷, onların daha yüksek yargı görevlerine atanmadan önce faydalı bilgi ve deneyim edinmesini sağlar.

3. Verimlilik

13. Davaların makul bir süre içerisinde ve en düşük maliyetle karara bağlanması, her yargı sistemi için önemli bir amaçtır. Ayrıca, davanın unsurları adil şekilde değerlendirildikten sonra verilen mahkeme kararlarının kalitesi⁸ etkili bir yargı sisteminin temel bir unsurudur. Bu doğrultuda, mahkemelerin işini hızlandırmak, yığılmaları önlemek, hâkimlerin daha yüksek kalitede kararlar hazırlamasına yardımcı olmak ve onları yargıyla ilgili olmayan işlerin yükünden kurtarmak için adli yardımcılar önemli bir araç olabilir⁹. Fakat CCJE’nin de belirttiği gibi, mahkemelere kamu yararına yüksek kalitede bir yargı hizmeti verebilmelerini sağlayacak yeterli kaynak temininden üye devletler sorumludur¹⁰. Bu, her şeyden önce, onlara yeterince hâkim atayacak kadar mali imkân sağlanmasını gerektirir. Bununla birlikte, hâkimler mahkemelerde görevlerini tek başlarına yapmazlar. Bu nedenle, aralarında adli yardımcılardan da bulunduğu nitelikli mahkeme personelinin çalıştırmak için de yeterli kaynak tahsis etmek gerekmektedir¹¹.

14. Hızlı bir yargı süreci ile dava taraflarının bağımsız ve tarafsız bir mahkemede yargılanma hakkı arasında bir denge bulunmalıdır. AİHS’nin 6. maddesi, dava taraflarının davalarının bağımsız ve tarafsız bir mahkemece adil şekilde karara bağlanmasını isteme hakkını güvence altına almaktadır. Adli yardımcılar, bu mahkemenin bir parçası değildir. Bu nedenle, yeterli sayıda hâkim atamak yerine adli yardımcılara başvurma yoluna gidilmemelidir. İş yükünün çok fazla olması hâkimleri adli yardımcılara gereğinden fazla görev vermeye zoraki yönlerebilir¹².

15. Adli yardımcılar, hâkimleri karar verme süreçlerinde desteklemek suretiyle mahkemenin işlerindeki kalitenin her seviyede artırılmasına yardımcı olabilirler. Üye devletler; adli yardımcılardan istihdam edilip edilmeyeceği, istihdam edilecekse kaçınıcı derece mahkemelerde istihdam edileceği ve adalet sisteminin kalitesiyle dakiklığını ve dolayısıyla etkinliğini desteklemek için çalışmalarının nasıl düzenleneceği konularını dikkatlice düşünmelidir. Bu süreçte üye devletler, adli yardımcı çalıştırmaya dair farklı amaçların birbiriyle örtüşmediğinin de farkında olmalıdır. Üye devletler adli yardımcılara karar alma sürecini hızlandırmak için başvuruyorsa, sırf eğitsel amaçlarla adli yardımcı istihdam ederek bu amaca ulaşamazlar, çünkü böyle bir durumda hâkim eğitim ve danışmanlık görevi nedeniyle ağır bir yük altına girecektir.

16. Adli yardımcılara başvuran tüm üye devletler adli yardımcılardan desteklerinin çok değerli olduğu ve hâkimlere zaman kazandırdığı hususunda hemfikir olsa da, gerçekte yalnızca pek az üye

⁴ Almanya ve Slovenya.

⁵ Belçika, Bosna Hersek, Finlandiya, Gürcistan, Polonya, Moldova Cumhuriyeti, Slovenya, İsviçre.

⁶ İrlanda, Birleşik Krallık.

⁷ Arnavutluk, Almanya, Hırvatistan, Slovenya.

⁸ Bkz. CM/Rec(2010)12 No.lu Tavsiye Kararı, 31. paragraf ve yargı kararlarının kalitesine ilişkin CCJE 11 (2008) sayılı Görüş.

⁹ Bkz. CCJE 6 (2004) sayılı Görüş, 65. paragraf.

¹⁰ Bkz. CM/Rec(2010)12 No.lu Tavsiye Kararı, 32. Paragraf; CCJE 2(2001) sayılı Görüş, 4. paragraf; CCJE 10(2007) sayılı Görüş, 37. paragraf; CCJE 17(2014) sayılı Görüş, 35. paragraf; CCJE 18 (2015) sayılı Görüş, 22. paragraf.

¹¹ Bkz. CCJE 11 (2008) sayılı Görüş, 14. paragraf; CCJE 2(2001) sayılı Görüş, 8. paragraf.

¹² Adli yardımcılardan istihdamıyla birlikte iş yükünün artmasının etkileri için bkz. Nina Holvast, *In the shadow of the judge – the involvement of judicial assistants in Dutch district courts*, 2017, s. 179-181; ayrıca bkz. Peter Bieri, *Law Clerks in Switzerland – A Solution to Cope with the Caseload*, 7 International Journal for Court Administration (2016).

devlet adli yardımcılarının sağladığı faydaya ilişkin veri toplamaktadır¹³. O nedenle, üye devletlere adli yardımcılarca sağlanan faydayı değerlendirmeleri önerilmektedir.

B. Hâkimin Rolü ve Adli Yardımcının Rolü

1. Hâkimin Rolü

17. Herhangi bir yargı sisteminde hâkimin üstlendiği rolün kavranabilmesi, o yargı sisteminin hem tarihinin hem de hukuki ve adli kültürünün kavranmasıyla ayrılamaz şekilde ilintilidir. Bu yüzden farklı üye devletlerde hâkimin rolü her zaman farklı şekillerde algılanmaktadır. Söz gelimi, medeni hukuk ülkeleri ile Anglosakson hukuku ülkeleri arasında hâlâ önemli farklılıklar bulunmaktadır. Anglosakson hukuku sistemlerinde karar yazma görevi, adli yardımcı ne kadar nitelikli olursa olsun ona devredilemeyecek ya da onunla paylaşamayacak kadar kişisel bir görev olarak algılanabilir.

18. Yargı sistemlerindeki uygulamalar ve gelenekler ne kadar farklı olursa olsun, karar verme yetkisi tüm sistemlerde hâkimlerin üstlendiği rolün merkezinde yer alır. Yargı kararlarının meşruiyetine ilişkin kriterler AİHS'nin 6. maddesinde belirtilmektedir. Yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığına ilişkin usuller¹⁴ ile somut güvenceler, hâkimin karar verme sürecini korumayı amaçlamaktadır¹⁵. Bu güvenceler, kanunlara ve olgularla ilgili kendi yorumlarına uygun olarak hâkimlerin davalarda bağımsız ve tarafsız bir şekilde özgürce karar vermelerini sağlar¹⁶. Bu güvenceler; hâkime kişisel çıkarları için değil, hukuk devleti ve bireylerin AİHS'nin 6. maddesiyle güvence altına alınan adalet arama hakkı için verilmiş bir ayrıcalıktır¹⁷. O halde, karar verme yetkisi, hâkimlerin istedikleri gibi kullanabilecekleri bir ayrıcalık değil, hukukun üstünlüğüne dayalı bir toplumda üstlendikleri görevin tam merkezinde yer alan bir unsurdur. Hâkimler; yalnızca dava dosyalarını yöneten değil, yasalara ve olgulara hâkim olan ve dolayısıyla tamamıyla kendilerine özgü yargı kararları veren kişilerdir.

2. Adli Yardımcının Rolü

19. Adli yardımcının rolü hâkiminin rolünden sonra gelir. Adli yardımcılar, hâkimlere görevlerinde destek olmalı, ama onların yerini almamalıdır. Kendilerine hangi görev verilmiş olursa olsun, karar verme sürecinden sorumlu olan hâkim ya da hâkimlerin gözetiminde olmalıdırlar. Bununla birlikte, karar verme sürecinde hâkimlere destek verirken, adli görevlerin ifasında yer alırlar. Bu nedenledir ki adli yardımcılar, en yüksek etik ve mesleki normlara uymalı ve böylece kamunun yargı kurumlarına olan güveninin artmasına yardımcı olmalıdırlar¹⁸.

C. Adli Yardımcıların İşleri

20. Her adli sistem, adli yardımcı istihdam etmek gerekip gerekmediği ve gerekiyorsa ne kadar istihdam edileceği hususunda karar vermelidir. Bu karar, hukuki gelenekler ve hâkimle tarafların rolüne ilişkin anlayış dâhil olmak üzere birçok etmene bağlıdır.

1. Hâkimde Hangi Görev ve Sorumluluklar Bulunmalıdır?

¹³ Çek Cumhuriyeti, Birleşik Krallık; Hırvatistan'da yapılan araştırmalar, adli yardımcılarının çalıştığı mahkemelerin, adli yardımcı desteğinden yoksun mahkemelerden çok daha verimli olduğunu göstermiştir.

¹⁴ Hâkim atanmasının önemi için bkz. CM/Rec(2010)12 No.lu Tavsiye Kararı, 3. ve 4. paragraflar. Ayrıca bkz. 12 Mart 2019 tarihli ve 26374/18 sayılı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararı, *Astradsson/İzlanda Davası*.

¹⁵ Bkz. AB Temel Haklar Şartı: Avrupa Birliği Adalet Divanı (CJEU), 27 Şubat 2018 tarihli ve 64/16 sayılı *Associação Sindical dos Juizes Portugueses/Tribuna de Contas Davası*, 44. paragraf. Erklere ayrılığının ve yargı bağımsızlığının kamuoyunda ifade özgürlüğü açısından önemi için bkz. AİHM, 23 Haziran 2016 tarihli ve 20261/12 sayılı *Baka/Macaristan Davası*, 162-176. paragraflar.

¹⁶ CM/Rec(2010)12 No.lu Tavsiye Kararı, 5. paragraf.

¹⁷ CM/Rec(2010)12 No.lu Tavsiye Kararı, 11. paragraf.

¹⁸ Bkz. *Model Code of Ethics for Legal Associates and Advisors in Courts and Prosecutor's Offices in Bosnia and Herzegovina* s. 4.

21. Daha önce de belirtildiği gibi, karar verme yetkisi tüm sistemlerde hâkimlerin üstlendiği rolün merkezinde yer alır. Bu nedenle, bu yetki davaya bakan hâkimde ya da hâkimler heyetinde kalmalıdır. Karar verme, kanunun olguların kapsamlı bir şekilde anlaşılması temelinde uygulanmasını gerektirir. Hâkimler, davaya dair olguları belirlemek ve ihtilaf konularını hem avukatlarla hem de taraflarla tartışmak için duruşma düzenler. Örneğin ceza davalarında duruşma, hem mağduru hem de sanığı dinleme olanağını sağlar. Karar taslağı, hâkimin davanın tüm yönleriyle ilgili verdiği hükme dayanmalıdır¹⁹.

22. Adli yardımcılar karar verme sürecine ne kadar yakın olursa, hâkimlerin ve yargı sistemlerinin temkinli olması da o kadar önemlidir. Tüm hazırlık çalışmaları, etkili bir iş organizasyonu ile hâkimin denetimi arasında bir denge kurmayı gerektirir. Hâkimin perspektifinden bakıldığında bu, adli yardımcılarının yaptığı işleri yakından denetlemek suretiyle gerçekleştirilmelidir.

2. Adli Yardımcının Karar Verme Süreciyle İlişkili Görevleri

23. Üye devletlerin ankete verdikleri yanıtlardan, adli yardımcılarının değişik sorumluluklar üstlenerek yaptığı çeşitli görevler olduğu anlaşılmaktadır. Adli yardımcılarının karar verme sürecine aktif olarak katıldığı üye devletler, dava taraflarının AIHS'nin 6. maddesiyle güvence altına alınan haklarının korunması amacıyla hâkimin kontrolü elde tutmasını sağlamalıdır.

(i) Belgeleri Düzenlemek ve Olguları Araştırmak

24. Adli yardımcılar, örneğin hâkimin nezareti ve rehberliğinde çok sayıda belgeyi tarayıp düzenleyerek davaya dair olguların araştırılmasına yardımcı olabilirler²⁰. Ne var ki karar verme süreci olgulara dayandığından, davaya dair olguların belirlenip değerlendirilmesi yalnızca hâkimin sorumluluğunda olacaktır. Sonuç olarak, yardımcının bu hususta üstleneceği rol sınırlı kalmalıdır.

(ii) Karar Taslaklarını Hazırlamak ve Karar Teklifi İçin Bilgi Notu Yazmak

25. Pek çok üye devlette adli yardımcılar, karar ve hüküm taslaklarının hazırlanmasına yardımcı olurlar. Usule ilişkin karar taslaklarının hazırlanması da bu kapsama girebilir²¹. Ancak bazı üye devletler, adli yardımcılarının karar taslaklarını hazırlama sürecine dâhil olmasına izin vermemektedir²². Bu sürece dâhil olmaları durumunda adli yardımcılar, bu işi hâkimin yakın denetimi ve gözetimi altında yapmalıdırlar. Bu yüzden, üye devletlerin, adli yardımcılarının duruşmalarda hazır bulunmaları ve duruşmalara katılmalarının uygun olup olmadığını değerlendirmeleri gerekir.

26. Adli yardımcılarının taslakları tamamen kendilerinin hazırlamaları durumunda, bulundukları önerilerin hâkimlerin düşünüş biçimini etkileme (anchoring effect*) riski vardır. Ancak, adli yardımcılarının bir dava hakkında verilecek kararla ilgili bir bilgi notu yazmaları durumunda da aynı risk mevcuttur²³. Adli yardımcılar hâkimin denetim ve gözetimi olmaksızın bir ilk taslak ya da bilgi notu yazdıklarında bu riskler daha da yüksek olacaktır. Bununla birlikte, bir karar taslağı ya da bir bilgi notu hâkim söz konusu kararla ilgili ön görüşünü ifade ettikten sonra yazılmış olsa bile, karar taslağını hazırlama işinin bir yardımcıya devredilmesi hâkimin söz konusu davaya tam anlamıyla hâkim olmasını engelleyebilir. Böyle bir durumda hâkim, ilk intibain daha ayrıntılı bir taslak çalışması sonucunda

¹⁹ Hâkimlerin profesyonelliğinin önemi için bkz. CCJE 11 (2008) sayılı Görüş, 21-23. paragraflar.

²⁰ Malta'da adli yardımcılar, hâkimler için delil toplamaktadır.

²¹ Andorra, Avusturya, Belçika, Hırvatistan, Rusya Federasyonu, Finlandiya, Gürcistan, Letonya, Litvanya, Moldova Cumhuriyeti, İsveç, Ukrayna.

²² Andorra, İrlanda, Birleşik Krallık.

* Çapa etkisi, ç.n.

²³ Bu sorunun daha ayrıntılı akademik bir tartışması için bkz. Nina Holvast, *In the shadow of the judge, the involvement of judicial assistants in Dutch district courts*, 2017, s. 216.

değişebileceğini fark edemeyebilir. Hâkimler bu risklerin farkında olmalı ve kararların sorumluluğunun her zaman kendilerine ait olduğunu unutmamalıdır.

(iii) Davalar Üzerinde Bağımsız Olarak Çalışmak

27. Üye devletlerin bazılarında adli yardımcıları davalar üzerinde daha bağımsız şekilde çalışmaktadırlar; örneğin, bilirkişi atanması gibi usule ilişkin konularda ya da dava masraflarıyla ilgili konularda karar verebilirler. Ayrıca, az sayıda üye devlette adli yardımcıları, duruşma da yönetebilmekte ya da küçük çaplı davalar üzerinde de çalışabilmektedir²⁴. Adli yardımcıların kararları, pek çok durumda bir hâkimin onayını gerektirmektedir. Üye devletler adli yardımcıların bu denli önemli görevler üstlenmesine izin verecekse, bu ancak yasal bir dayanağa göre ve hâkimin yakın denetimi ve gözetimi altında yapılmalıdır.

(iv) İstinafa ya da Anayasa Mahkemesi Denetimine Gidecek Davaların Seçimine Katılmak

28. Yüksek mahkemeler ile Anayasa Mahkemeleri, içtihadı birleştirme hususunda önemli bir rol üstlenmektedir²⁵ ve bu mahkemelere çok sayıda da dava gitmektedir. Yüksek mahkemelerde ve Anayasa mahkemelerinde görev yapan adli yardımcıları, genellikle davaya dair olgularla birlikte ilgili kanunların bir özetini çıkarmakta ve söz konusu davanın istinaf ya da Anayasa denetimi için kabul edilip edilmemesi gerektiği hususunda öneride bulunmaktadır²⁶. Başvuruların bu şekilde ön elemeyen geçmesi sayesinde, hâkimler daha önemli davalara odaklanma olanağı bulabilmekte, adli yardımcıları da rutin davalar üzerinde daha hızlı çalışılmasına yardımcı olabilmektedir. Bununla birlikte, adli yardımcıların dava seçiminde nüfuz sahibi olmaları riski doğabilecektir. Üye devletler bu tür risklerin farkında olmalı ve davalara ilişkin kararlar verme ve dava seçimi hususlarında hâkimlerin kontrolü elden bırakmamalarını sağlamalıdır.

3. Adli Yardımcıların Karar Verme Süreci Dışındaki İşleri

(i) Hukuki Araştırmalar

29. Adli yardımcıları, şayet taraflarca gerçekleştirilmemişse, içtihat analizi dâhil olmak üzere ilgili kanunları araştırma görevini üstlenebilmektedirler. Bu uygulamaya, adli yardımcıları başvuran tüm üye devletlerde yer verilmektedir. Bununla birlikte, üye devletlerin bazılarında bu tür araştırmaların yapılması, birincil olarak tarafların görevi olarak görülmektedir²⁷. Bununla birlikte, adli yardımcıları bir karar teklifini ve/veya bir kararın gerekçelerini içeren bilgi notları hazırlarsa, karar verme sürecine daha çok dâhil olacaklardır.

(ii) Resmî Duruşma Tutanağının Yazılması

30. Pek çok ülkede, resmî duruşma tutanağının yazılması bazı adli yardımcıları önemli görevlerinden biri olagelmiş ve öyle de kalmıştır²⁸. Bu görev artık gitgide daha çok teknoloji yardımıyla yapılıyor olsa da, bazı davalarda hâlen kadim önemini koruyabilmektedir.

(iii) Kararların Yayına Hazırlanması

²⁴ Bu tür fırsatlar, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Finlandiya, İzlanda, Çek Cumhuriyeti, Slovenya ve İsveç'te sunulmaktadır.

²⁵ Yüksek mahkemelerin içtihadın birleştirilmesinin temini hususundaki rolü için bkz. CCJE 20 (2017) sayılı Görüş, 20-25. paragraflar.

²⁶ Andora, Avusturya, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, Gürcistan, Almanya, İzlanda, Litvanya, Norveç, Polonya, Romanya, Slovenya, İspanya.

²⁷ Birleşik Krallık.

²⁸ Andorra, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Monako, Romanya, Rusya Federasyonu, İsveç, İsviçre.

31. Adli yardımcılarının diğer görevleri arasında, kararlardaki yazım hatalarının düzeltilmesi, referans kontrollerinin ikinci kez yapılması ya da kararların yayına hazırlanması (anonimleştirme işlemi dâhil) bulunabilmektedir.

(iv) Basına Bilgi Hazırlanması

32. CCJE, mahkeme kararları özetlerini, davanın olgularına ve duruşmalara ilişkin bilgileri basına iletmenin önemini vurgulaya gelmiştir²⁹. Bu tür belgelerin bir hâkimin denetimi altında yazılması ise, adli yardımcılarının üstlenebileceği önemli bir görev sayılabilir.

(v) İdari Görevler

33. Her ne kadar idari görevler genellikle idari personel tarafından yerine getiriliyor olsa da, duruşmalara ait resmî protokollerin yazılması, dosyaların düzenlenmesi, taraflarla yapılacak yazışmaların yürütülmesi, kararların resmî nüshalarının hazırlanması ve istatistiki verilerin toplanması gibi görevler bazı üye devletlerde adli yardımcılar tarafından yapılmaktadır.

34. Hâkimler ve adli yardımcılar, bazı yönetmelikler ve yönergeler aracılığıyla adli yardımcılara ne tür görevlerin verilebileceği hususunda bilgilendirilmeli ve böylece, adli yardımcılarının karar verme sürecine kabul edilebilir ölçülerde katılımı hususunda şeffaflık ve hesap verebilirlik sağlanmalıdır³⁰. Yargı sistemleri, özellikle iş yükü ağır olan hâkimlerin adli yardımcılarını karar verme sürecine daha fazla dâhil etmek isteyebileceğini göz önünde bulundurmalıdır.

D. Hâkimler ile Adli Yardımcılar Arasındaki İlişkiler

1. Adli Yardımcıların Hâkim Yönetiminde Görev Yapması

35. Yargı bağımsızlığının korunması, hukuk devleti için bir önkoşuludur. Adli yardımcılar hâkim olmadıklarından, yardımcı vasıflarıyla yargı bağımsızlığı hakkına sahip değildirler. Dolayısıyla, yardımcılık görevleri nedeniyle destek verdikleri hâkimden bağımsız değildirler. Adli yardımcılar, bu vasıflarıyla görev yaparken hâkimlerin emirleri doğrultusunda hareket etmelidirler.

2. Hâkimlerin Liderlik Rolü

36. Daha önce de belirttiğimiz gibi, hâkimler yalnızca dava dosyalarını yönetmezler. Ne var ki eğer yanlarında bir yardımcı görev yapıyor ise, hâkimlerin liderlik rolünü de üstlenmeleri gerekir. Bu rol; yapıcı geri bildirimler yapılmasını, adli yardımcılarının gelişimine katkıda bulunmayı, karşılıklı güven tesisini ve onlara verilebilecek görevlerin planlamasını gerektir. Özellikle adli yardımcılarla eğitsel amaçlı bir iş yapılıyorsa, bu liderlik rolü daha da önemli bir hal alacaktır. Bir hâkimin birlikte çalıştığı yardımcı sayısı ne kadar artarsa, bu tür yönetsel becerilerin önemi de o kadar artacaktır. Hâkimlere, yardımcılarını liderlik etmek, onlara görev vermek ya da onlarla iletişim kurmak hususlarında eğitim verilmeli ve onlara uygun önerilerde bulunmak suretiyle destek sağlanmalıdır.

3. Adli Yardımcılara Açık ve Anlaşılır Talimatlar Verilmesi

37. Hâkimler adli yardımcılara açık ve anlaşılır talimatlar vermeli ve işlerini mümkün olduğunca en iyi şekilde yapmak için ihtiyaç duyabilecekleri tüm bilgileri onlara sunmalıdırlar.

4. Karşılıklı Saygı

²⁹ CCJE 7 (2005) sayılı Görüş, 42. paragraf.

³⁰Yönetmeliklerin akademik açıdan önemi için bkz. Nina Holvast, *In the shadow of the judge, the involvement of judicial assistants in Dutch district courts*, 2017, s. 217-219.

38. Hâkimler de adli yardımcılar da birbirlerinin rolüne ve görevlerine karşılıklı olarak saygı duymak ve onları takdir etmek zorundadırlar. Adli yardımcılar, üstlendikleri rolün hâkiminkine kıyasla daha sınırlı olduğu gerçeğini kabullenmelidirler. Ancak hâkimler de, adli yardımcılarının mahkemenin işlerine yaptığı önemli katkıyı takdir etmeli ve ona saygı göstermelidirler.

5. Deneyimlerden Karşılıklı Olarak Yararlanma

39. Hâkimler ve adli yardımcılar, birbirlerinin rolüne karşılıklı saygı ve anlayış temelinde, birbirlerinin deneyimlerinden karşılıklı olarak yararlanabilir ve yararlanmalıdırlar. Kimileri “sesli olarak” düşünmeyi “yazılı olarak” düşünmeye tercih ettiğinden, bir adli yardımcının – özellikle jüri heyeti içerisinde değil de tek başına görev yapıyor ise – bir hâkime düşüncelerini kontrol ettirmesi faydalı olacaktır. Yapıcı geri bildirimler, hem hâkimler hem de adli yardımcılar açısından faydalıdır.

6. İş İlişisinin Düzenlenmesi

40. Adli yardımcılarının rolü ve işlevleri üye devletlerce tanınmalıdır. Üye devletlerden bazıları, hâkimler ile adli yardımcılar arasındaki iş ilişkisini kanun ya da iç yönetmeliklerle düzenlemişlerdir³¹. Üye devletler, hâkimler ile adli yardımcılar arasındaki ilişkilerde sorun teşkil eden hususları saptamalı ve bunları olabildiğince en iyi şekilde çözümlenmeye çalışmalıdırlar. Bunun için de, hâkimler ile adli yardımcılar arasındaki ilişkileri düzenleyen yönetmelikler, normlar ve kılavuz ilkelere ya da davranış kurallarına başvurabilirler. Ayrıca, mutedil kanun mekanizmaları ve etik kuralları da hâkimler ile adli yardımcılar arasındaki çatışmaları önlemeye yardımcı olabilir ve örneğin belirli bir kişisel çatışma durumunda ne şekilde davranılması gerektiğini açıklayabilir³².

IV. Adli Yardımcıların Statüsü

A. Üye Devletlerdeki Uygulamalar

41. Üye devletlerce verilen bilgiler, adli yardımcılarının statüsü ile yargı teşkilatındaki yeri hususunda farklı yaklaşımların olduğunu göstermektedir. Üye devletlerin çoğunda, adli yardımcılar tüm mahkemelerde ve her düzey mahkemede görev yapmaktadırlar. Bazılarında ise, yalnızca üst mahkemeler ile Anayasa Mahkemesinde³³ ya da yalnızca Anayasa Mahkemesinde³⁴ ya da ihtisas mahkemelerinde³⁵ görev yapmaktadırlar. Adli yardımcılar, belirli süreli ya da uzun süreli sözleşmeyle çalışan memur³⁶ ya da hizmetli³⁷ olabilmektedirler. Bazı ülkelerde ise, kendi mahkemelerine geri dönmekten önce, sınırlı bir süre için adli yardımcı işlevini gören birinci ve ikinci derece mahkeme hâkimleri de bulunabilmektedir³⁸. Geçici bir süre için adli yardımcı olarak görevlendirilmiş olsalar da bu hâkimler, geldikleri mahkemenin hâkimi olarak statülerini korurlar.

B. Adli Yardımcıların Seçimi

³¹ Hırvatistan’da, adli yardımcılardan Anayasada bile bahsedilmektedir.

³² *The Model Code of Conduct for Legal Associates and Advisors in Courts and Prosecutor's Offices in Bosnia and Herzegovina* buna iyi bir örnektir.

³³ Avusturya, Kıbrıs, Danimarka, Almanya (Fakat ilk ve ikinci derece mahkemelerde, mezunlar (*Referendare*) mesleklerini icra etmek için gerekli olan nitelikleri kazanmak için sınırlı bir süre çalışmak zorundalar), İrlanda, Lüksemburg, Norveç, Birleşik Krallık.

³⁴ İtalya.

³⁵ Arnavutluk.

³⁶ Andorra, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Kıbrıs, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Gürcistan, İzlanda, Litvanya, Lüksemburg, Monako, Romanya, Rusya Federasyonu, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre.

³⁷ Bosna-Hersek, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Letonya, Malta, Moldova Cumhuriyeti, Norveç, Polonya, İspanya, Birleşik Krallık.

³⁸ Bu model özellikle Almanya ve İspanya’da uygulanmakta ise de, Arnavutluk, Avusturya, Hırvatistan ve Slovenya’da da bu modelin farklı uygulamaları görülmektedir.

1. Seçim Süreci

42. Adli yardımcıları; nesnel ve liyakat kriterlerine dayanan şeffaf bir süreç işletilerek ve adayın deneyimleri, nitelikleri, hukuki becerileri, dürüstlüğü, iletişim becerileri ve motivasyonu göz önüne alınarak seçilmelidir. Çeşitlilik de seçim sürecinde bir faktör olarak görülebilir. Adli yardımcı olarak çalışmanın hâkim olmanın resmî ya da gayriresmî bir önkoşulu olması durumunda, seçim sürecinde bu durum göz önüne alınmalıdır. Ayrıca, seçim sürecinde, adli yardımcılık sisteminin eğitsel amacı da yeterince dikkate alınmalıdır. Adli yardımcılığın bir hukuk mesleğini³⁹ icra etmek açısından gerekli bir nitelik olması durumunda – ki bazı üye devletlerde bu böyledir⁴⁰–, bu ilkeler tam anlamıyla göz önüne alınamaz, çünkü her ehliyetli adaya hukuk mesleğini icra etmek için gerekli nitelikleri edinme fırsatı tanınmalıdır.

2. Yargı Sisteminin Dış Bağımsızlığı

43. Yargı bağımsızlığı, dış kaynaklı tüm baskılardan korunmalıdır (dış bağımsızlık⁴¹). Adli yardımcıların yargılama süreciyle olan yakın ilişkileri nedeniyle, yargı erkinin bağımsızlığı adli yardımcıların seçim sürecinde güvence altına alınmalıdır. Adli yardımcıların seçiminden, yürütme erki değil, yargı erki sorumlu olmalıdır. Ayrıca, özellikle hukukun belli alanlarında bir uzmanlık ihtiyacı hasıl olduğunda, mahkemeyi destekleyecek nitelik ve becerilere sahip adayları seçmek için en uygun organ yine yargı erkidir.

3. İç Bağımsızlık

44. Yalnızca dış etkiler değil, yargı sistemi dâhilinde alınan tedbirler de yargı bağımsızlığının ihlaline yol açabilir (iç bağımsızlık)⁴². Adli yardımcıları, hâkimlerle birlikte çalışmaktadırlar ve hâkimler de onların güvenilirlik, yetkinlik ve motivasyonlarına bel bağlayabilmelidirler. Adli yardımcıların tek bir hâkimin ya da bir hâkimler heyetinin hizmetinde çalıştığı durumlarda, bu, özellikle önem arz etmektedir. Bu gibi durumlarda, hâkimin, çalışacağı adli yardımcıların seçimi ve görevlendirilmesinde söz hakkı bulunmalıdır.

4. İstihdam Süresi

45. Üye devletler, adli yardımcıların görev süresiyle ilgili olarak farklı yaklaşımlar benimsemektedir. Üye devletlerin çoğunda, adli yardımcılık daimi bir kariyer olabilmektedir⁴³. Bu ülkelerde adli yardımcılık görevi genellikle daimi bir kariyer olarak düşünülmemiş olsa da, uygulamada adli yardımcıları bu görevde uzun süre, hatta emekliliğe kadar kalabilmektedir. Bu son durum, özellikle adli yardımcılık görevinin hâkim olmanın bir adımı olarak görüldüğü ülkelerde geçerlidir. Yeterli sayıda yeni hâkim istihdam edilmediği takdirde, adli yardımcıları hep aynı göreve “takılı” kalabilmektedirler⁴⁴. Diğer ülkelerde ise adli yardımcılık, aynı zamanda eğitsel amacı da olan kısa süreli bir görev şeklindedir⁴⁵.

³⁹ Bu bağlamda hukuk mesleği, her ülkenin kendi ulusal hukuk sistemine bağlı olarak, avukatlık, hâkimlik ya da savcılık mesleğini ifade etmektedir.

⁴⁰ Almanya ve Slovenya ve bazı bakımlardan Avusturya ve Belçika. Bu stajyerler ya da yeni mezunlar, Slovenya’da olduğu gibi tüm mahkemelerde veya Almanya ve Avusturya’da olduğu gibi ise sadece yüksek mahkemelerde hâkimlere daha uzun süre destek veren nitelikli adli yardımcıları karıştırılmamalıdır.

⁴¹ Bkz. CM/Rec(2010)12 No.lu Tavsiye Kararı, 11-21. paragraflar; bkz. Avrupa Birliği Adalet Divanı (CJEU), 27 Şubat 2018 tarihli ve 64/16 sayılı *Associação Sindical dos Juizes Portugueses/Tribuna de Contas Davası*, 44. paragraf.

⁴² Bkz. CM/Rec(2010)12 No.lu Tavsiye Kararı, 22-25. paragraflar; bkz. Avrupa Birliği Adalet Divanı (CJEU), 27 Şubat 2018 tarihli ve 64/16 sayılı *Associação Sindical dos Juizes Portugueses/Tribuna de Contas Davası*, 44. paragraf.

⁴³ Andorra, Azerbaycan, Belçika, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Kıbrıs, Gürcistan, İsviçre, Letonya, Litvanya, Moldova Cumhuriyeti, Monako, Norveç, Romanya.

⁴⁴ Hırvatistan, Slovenya.

⁴⁵ Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, İrlanda, Lüksemburg (ancak bu konuda pek deneyim yoktur) Norveç, Polonya, İspanya, İsveç, Birleşik Krallık.

46. Hem uzun süreli hem de kısa süreli istihdam sistemlerinin avantajları da dezavantajları da bulunmaktadır. Deneyimli adli yardımcılarının çalıştırılması, mahkemeleri daha verimli kılabilir. Adli yardımcılarının sık sık değişmesi durumunda, yeni yardımcılarının eğitilmesi gerekir, ancak verimli olabilmeleri zaman alacaktır. Deneyimli yardımcılar, zamandan da tasarruf sağlayarak rutin davalarda daha bağımsız olarak çalışabilirler. Ancak, görevde çok uzun süre kalmalarının bazı sakıncaları da bulunmaktadır. Şayet adli yardımcılar çok deneyim kazanırsa, karar verme süreci üzerinde çok etkili olabilirler. Bu, AİHS'nin 6. maddesinde öngörülen ve yukarıda da vurgulamış olduğumuz güvenceler açısından sorun teşkil edebilir. Adli yardımcılık görevinin eğitsel bir amacının olması durumunda, adli yardımcılarının başka görevlere yönelmesi özellikle önemlidir. Ayrıca, adli yardımcılarının düzenli olarak değişmesi, hem mahkemelerin hem de hâkimlerin daha dinamik ve yeni gelişmelerle daha bağlantılı kalmasına yardımcı olacaktır.

47. Üye devletler ve bu devletlerin yargı sistemleri şayet adli yardımcılarını daha uzun bir süre için aynı görevde çalıştırlırsa, işverenleri olarak gelişmelerine yardımcı olmak amacıyla onların sorumluluğunu üstlenmeli, deneyimli adli yardımcılar için eğitim fırsatları sunmalı ve/veya daha ileri düzeyde görevler vermelidirler. Bu deneyimli adli yardımcılarını, mahkeme yönetiminde daha yüksek görevlere ya da daha yüksek mahkemelere terfi ettirmek mümkün olabilir.

48. Üye devletlerin yargı sistemleri elverdiği ölçüde, en seçkin adli yardımcılarının hâkim olmaları desteklenmeli ve teşvik edilmelidir. Böylece, yargı sistemi, hâkimin rolü ve işlevleri hususunda derin bilgisi olan adaylara rahatlıkla güvenebilir. Bunların yeterli deneyime sahip olması, eğitim ihtiyaçlarını azaltabilir ve etkili bir mahkeme sistemin geliştirilmesine katkıda bulunabilir.

49. Üye devletler, uzun ve kısa süreli adli yardımcı görevlerinin avantajları ve dezavantajları arasında bir denge kurmaya özendirilmelidir. Çalışma süresi çok kısa olmamalıdır, yoksa adli yardımcılar yüksek kalitede bir destek sağlayamaz ve değerli bilgiler edinemez. Bununla birlikte, yukarıda belirttiğimiz risklerden ötürü, adli yardımcılar aynı görevde de uzun süre çalışmamalıdır.

C. Değerlendirme

50. Adli yardımcının çalışma performansını, adli yardımcının birlikte çalıştığı hâkim ya da hâkimler değerlendirmelidir. Bu, adli yardımcılığın eğitsel bir amacının olması durumunda özellikle önemlidir. Bu süreçte elde edilen not ve referanslar, adli yardımcının kariyer fırsatları açısından çok önemi olabilir. Değerlendirmeler, adli yardımcının hukuki yetkinliği, dürüstlüğü, motivasyonu ve etkinliği göz önüne alınarak, nesnel ölçütlere göre yapılmalıdır. Adli yardımcılarının değerlendirilmesi yargı bağımsızlığı açısından herhangi bir sorun teşkil etmese de, hâkimlerin değerlendirilmesiyle ilgili geliştirilen ilkeler rehber olarak alınabilir⁴⁶. Değerlendirme sürecinde hâkimlerin de adli yardımcılarının da görüşüne başvurulmalıdır.

D. Eğitim

51. Yargı sistemleri, sürekli değişmekte olan bir hukuki ortamda, hâkimlerin kendilerini geliştirmelerini ve eğitmelerini kolaylaştıran ve teşvik eden bir kültür oluşturmalıdır⁴⁷. Bu tür eğitim fırsatları, hâkimlere yardımcı olma kapasitelerini güçlendirmek için adli yardımcılara açık olmalıdır. Şayet hâkimler için bir eğitim sistemi mevcut ise, aynı eğitim kurumu adli yardımcılara da eğitim fırsatı sunmalıdır. Bu kurum, adli yardımcılarının eğitim ihtiyaçlarını da göz önüne almalıdır. Adli yardımcılarının hâkim olmak gibi bir amaçları varsa, bu tür eğitimler özellikle önemlidir.

E. Adli Yardımcıların Çalışmasının Düzenlenmesi

⁴⁶ Bkz. CCJE 17 (2014) sayılı Görüş.

⁴⁷ Bkz. CCJE 4 (2003) sayılı Görüş.

52. Üye devletlerin ankete verdiği yanıtlardan da anlaşılacağı üzere, adli yardımcılarının çalışması temel olarak üç farklı şekilde düzenlenmektedir: Bir ya da birkaç adli yardımcı tek bir hâkimle birlikte çalışabilir⁴⁸; adli yardımcılar bir hâkimler heyetine atanabilir⁴⁹; üçüncü yaklaşımda ise, adli yardımcılar bir havuzda toplanır ve ihtiyaca göre farklı hâkimlerle birlikte çalışırlar⁵⁰. Nadiren başvurulmuş dördüncü yaklaşımda ise, özel davalar için adli yardımcı ekipleri kurulmaktadır⁵¹.

53. Her yargı sistemi, kendi hukuki gelenekleri ve mahkeme sistemine en iyi hangi yaklaşımın uyduğu hususunda dikkatli bir değerlendirme yapmalıdır. Tüm bu yaklaşımların hem avantajları hem de dezavantajları bulunmaktadır. Hâkimler aynı adli yardımcı ya da yardımcılarla birlikte yakın bir işbirliği içinde çalıştıklarında, aralarındaki karşılıklı güven düzeyi yükselecektir. Bu durumda, hâkimin adli yardımcılarının atanmasında söz sahibi olması gerekmektedir. Hâkimlerin hizmetine tahsis edilen adli yardımcı sayısı çok fazla olmamalıdır, yoksa hâkimler onların çalışmalarını dikkatli bir şekilde denetlemeye zaman bulamazlar. Havuz sisteminin avantajlarından biri de, hâkimlerin farklı niteliklere sahip adli yardımcılarla çalışması olabilir.

F. Ücretlendirme

54. Adli yardımcılar mahkemelerde ne kadar uzun süre çalışırlarsa, kendilerine yeterli düzeyde ücret ödenmesi de o kadar önemlidir. Böylece, adli yardımcılarının yaptığı işin gerçek değeri sadece takdir edilmekle kalmayacak, aynı zamanda ortaya çıkabilecek yolsuzluk riski de bertaraf edilmiş olacaktır.

G. Mesleki Etik Kuralları

1. Tarafsızlık

55. Mahkemeye gelen taraflar, yalnızca davalarına bakan hâkimin değil, bu hâkime çalışmasında destek veren adli yardımcılarının da tarafsız olmasını beklerler. Bu nedenle, adli yardımcılar, herhangi bir çıkar çatışması söz konusu olduğunda bunu açıklamalıdır. Ayrıca, üye devletler, adli yardımcılarının da reddi hâkime ilişkin kriterlere göre davadan çekilmelerini öngören kurallar koymayı düşünmelidir⁵². CCJE, üye devletlere, tarafların bir adli yardımcının davaya katılmasına itiraz etmesine olanak sağlayacak bir mevzuatı yürürlüğe koymalarını önermektedir.

2. Gizlilik

56. Adli yardımcılar, işleriyle ilişkili olarak elde ettikleri tüm bilgileri gizli tutmalıdırlar. Arkadaşlarıyla – örneğin sosyal medya aracılığıyla –, basınla, taraflarla, yürütme ya da yasama organıyla mahkeme haricinde yapacakları iletişimle ilgili olarak bu kural son derece önemlidir. Bununla birlikte, bu kural, örneğin mahkeme başkanı ya da mahkeme yönetimiyle mahkeme dâhilindeki iletişim için de önemlidir. Gizlilik hakkındaki düzenlemeler, kuşkusuz, AİHS'nin 10. maddesi ve Sözleşme'nin diğer ilgili hükümleri tarafından korunan hak ve özgürlükleri ihlal etmemelidir.

3. Bağımsızlık

57. Adli yardımcılar ikili bir işleve sahiptir: Hem mahkeme yönetiminin bir parçasıdırlar, hem de hâkimlerin bağımsızlık yükümlülüklerini yerine getirmesine yardımcı olurlar. Dolayısıyla, yargı bağımsızlığına saygı duymak ve onu teşvik etmek, adli yardımcılarının önemli bir görevidir. Adli

⁴⁸ Buna “kabine sistemi” de denebilir: Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Kıbrıs, İspanya (Anayasa Mahkemesi düzeyinde) Gürcistan, Almanya, İrlanda, Letonya, Litvanya, Malta, Moldova Cumhuriyeti, Polonya, Rusya Federasyonu, Birleşik Krallık, Ukrayna; Avrupa Birliği Adalet Divanında da aynı uygulama mevcuttur.

⁴⁹ Andorra, Belçika, İsviçre, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, Almanya, İzlanda, Romanya, Slovenya, İspanya, İsveç.

⁵⁰ Andorra, Avusturya, Bosna-Hersek, Danimarka, Finlandiya, İrlanda, Letonya, Litvanya (Yüksek Mahkeme), Lüksemburg, Monako, Norveç, İspanya; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde de aynı uygulama mevcuttur.

⁵¹ Ara sıra Finlandiya; Uluslararası Ceza Mahkemesinde de aynı uygulama mevcuttur.

⁵² Hırvatistan, Romanya, Slovenya ve İsviçre’de olduğu gibi.

yardımcıların statüsü belirlenirken, bu özel rol mutlaka gözetilmelidir. Adli yardımcıların görevleri, yasal hakları ve statüleri düzenlenirken, üstlendikleri bu ikili rolün hâkimlerin bağımsızlığını ihlâl edecek iç ya da dış kaynaklı istismarlara maruz kalmaması sağlanmalıdır. Örneğin, belirli bir dava üzerinde çalışan hâkim ile mahkeme yönetimi birbiriyle çelişen emirler verdiğinde, adli yardımcı hâkimin kararına saygı göstermelidir.

4. Etik ve Mesleki Davranış Normları

58. Adli yardımcıları – özellikle karar taslağı hazırlama sürecine dâhil olanlar –, yargı sisteminde önemli görevler üstlenirler. Davranışları, toplumun ve adalet arayan tarafların güvenini doğrudan etkileyebilir. CCJE, adli yardımcıları için, üstlendikleri rolü ve görevleri de yansıtan etik ve mesleki davranış normlarının geliştirilmesini önermektedir⁵³. Daha önce de belirtildiği gibi, hâkimlerin rolü ile adli yardımcıların rolü arasında çok önemli farklılıklar olmasına karşın, hâkimlerin etik ve mesleki davranışlarıyla ilgili ilkelerinin çoğu, adli yardımcıları için de geçerlidir. Adli yardımcıları; dürüst, doğru ve tarafsız bir şekilde davranmalı ve görevlerini titizlikle ve büyük bir yetkinlikle yerine getirmelidirler.

V. Sonuç ve Tavsiyeler

1. Karar verme, tüm yargı sistemlerinde hâkimlerin üstlendiği rolün merkezinde yer alır (madde 18). Adli yardımcıları, hâkimlere görevlerinde destek olmalı, ama onların yerini almamalıdır (madde 19). Bu nedenle, yeterli sayıda hâkim atamak yerine adli yardımcıları başvurma yoluna gidilmemelidir (madde 14).

2. Yetkin adli yardımcıları, hâkimlere değerli bir destek sağlayabilir ve böylece tüm seviyelerde mahkemelerin işini kolaylaştırmaya yardımcı olabilirler (madde 11 ve 15). Adli yardımcıları, özellikle mahkemelerin verimliliğini artırmak için önemli bir araç olabilirler (madde 13). Üye devletler; adli yardımcıların istihdam ediliş edilmeyeceği, istihdam edilecekse kaçınıcı derece mahkemelerde istihdam edileceği ve adalet sisteminin kalitesiyle dakiklığını ve dolayısıyla etkinliğini desteklemek için çalışmalarının nasıl düzenleneceği konularını dikkatlice düşünmelidir (madde 15).

3. Üye devletler, adli yardımcıları dâhil – yargı sistemleri elverdiği ölçüde – nitelikli mahkeme personeli istihdam etmek için yeterli finansal kaynak tahsis etmelidir (madde 13).

4. Hâkimler, AİHS'nin 6. maddesi uyarınca tarafların haklarını teminat altına almak amacıyla, kanunlara ve olgulara çok iyi hâkim olmalı ve böylece tamamıyla özgün kararlar vermelidirler (madde 18). Adli yardımcıları karar verme sürecine ne kadar yakın ve hâkimlerin iş yükü ne kadar ağır olursa, adli yardımcıların çalışmalarının hâkimlerin yakın denetim ve gözetimi altına tutulmasının yargı sistemleri ve hâkimlerce sağlanması da o kadar önemlidir (madde 14, 22).

5. Üye devletler, bazı yönetmelikler ve yönergeler aracılığıyla adli yardımcıları ne tür görevlerin verilebileceği hususunda hâkimlerle adli yardımcıları bilgilendirmeli ve böylece, adli yardımcıların karar verme sürecine kabul edilebilir ölçülerde katılımı hususunda şeffaflık ve hesap verebilirlik sağlanmalıdır (madde 34).

6. Üye devletler; adli yardımcıların statüsünü düzenlerken, onların seçimini, ücretlerini, değerlendirilmelerini, çalışmalarının düzenlenmesini, eğitim ihtiyaçlarını ve gerekirse, uzun süre çalıştırılan adli yardımcıların durumunu göz önüne almalıdırlar (madde 41-54).

⁵³ Örnek olarak bkz. *The Model Code of Conduct for Legal Associates and Advisors in Courts and Prosecutor's Offices in Bosnia and Herzegovina*.

7. Üye devletler, uzun ve kısa süreli adli yardımcı görevlerinin avantajları ve dezavantajları arasında bir denge kurmaya özendirilmelidir (madde 49). Üye devletlerin yargı sistemleri elverdiği ölçüde, en seçkin adli yardımcıların hâkim olmaları desteklenmeli ve teşvik edilmelidir (madde 48).

8. Nesnel ve liyakat kriterlerine dayanan şeffaf bir süreç işletilerek adli yardımcıların seçiminden, yürütme erki değil, yargı erki sorumlu olmalıdır (madde 42-43).

9. Adli yardımcıların davranışları, toplumun ve adalet arayan tarafların güvenini doğrudan etkileyebilir. Bu nedenle, hâkimler ve adli yardımcıları arasındaki iş ilişkisi ile adli yardımcıların mesleki ve etik davranış kuralları, yönetmelikler ve yönergelerle belirlenmelidir (madde 35-40, 58).

10. Adli yardımcıları, işleriyle ilişkili olarak elde ettikleri tüm bilgileri gizli tutmalıdırlar (madde 56).

11. Adli yardımcıların görevlerinden biri de, herhangi bir çıkar çatışması söz konusu olduğunda bunu açıklamaktır. Üye devletler, adli yardımcıların da reddi hâkime ilişkin kriterlere göre davadan çekilmelerini öngören kuralları koymayı düşünmelidir (madde 55).

12. Adli yardımcıların destek verdiği hâkimlerle yakın iş ilişkileri, yargı sistemi içinden ya da dışından yargı bağımsızlığını ihlal edecek herhangi bir istismara maruz kalmamalıdır (madde 57).